

GENİŞLEME STRATEJİSİ VE 2008-2009 DÖNEMİNDEKİ TEMEL ZORLUKLAR

1. GİRİŞ

Genişleme AB'nin en güçlü politika araçlarından biridir. AB'nin istikrar, güvenlik ve uyumsuzlukların önlenmesi konularındaki stratejik çıkarlarına hizmet etmektedir. Genişleme, refah ve ekonomik büyüme imkanlarının artırılmasına, hayati önem taşıyan ulaşım ve enerji güzergahlarıyla bağlantıların geliştirilmesine ve AB'nin dünyadaki ağırlığının artmasına yardımcı olmuştur. AB Mayıs 2009'da, 2004 genişlemesinin 5. yıldönümünü doldurmuş olacaktır.

Mevcut genişleme gündemi, gerekli koşulları yerine getirdikleri takdirde tam üyelik perspektifi verilen Batı Balkanları ve Türkiye'yi içermektedir. Avrupa perspektifi, barış ve istikrara katkıda bulunmuş ve Kosova'nın bağımsızlık ilanı örneğinde olduğu gibi, ortakların büyük zorluklarla başa çıkabilmelerine bölgesel güvenlik muhafaza edilmek suretiyle imkan sağlamıştır. Avrupa perspektifi hem Batı Balkanlarda hem de Türkiye'de siyasi ve ekonomik reformlar için güçlü bir teşvik teşkil etmektedir. Kabul edilen prensipler ve koşullar temelinde bu süreçteki ivmeyi korumakta AB'nin stratejik çıkarı bulunmaktadır. Bu çıkar, özellikle Güney Kafkasya'daki durum da dahil olmak üzere AB'ne komşu bölgelerde istikrara yönelik meydan okumalar ışığında daha da belirgin hale gelmiştir.

Türkiye'nin AB için stratejik önemi enerji güvenliği, çatışmaların önlenmesi ve çözümü ile Güney Kafkasya'daki ve Orta Doğu'daki bölgesel güvenlik gibi kilit alanlarda daha da yükselmiştir. Türkiye'nin müzakereler ve gerçekleştirilmekte olan ilgili reformlar vasıtasıyla AB ile olan ilişkileri, birçok meydan okumayla karşı karşıya olan bölgede Türkiye'yi istikrara yönelik daha kuvvetli bir güç haline getirmektedir. Avrupa'daki mevcut güvenlik ortamı da Batı Balkanlarda istikrarın geliştirilmesini ve reformların güçlendirilmesini gerektirmektedir.

Bu çerçevede, Aralık 2006 Avrupa Birliği Konseyi tarafından tanımlandığı üzere, genişleme üzerinde yeniden varılan fikir birliğinin tutarlı bir şekilde uygulanması her zamankinden daha önemlidir. Bu fikir birliği, taahhütlerin güçlendirilmesi, adil ve titiz koşulluluk ve toplumla daha iyi iletişim ilkeleriyle birlikte AB'nin yeni üyeleri entegre edebilme kapasitesine dayanmaktadır.

AB, özellikle daha önceki genişlemelerden aldığı dersleri göz önünde tutarak, genişleme sürecinin kalitesinin artırılmasına yönelik adımlar atmıştır. Artık, hukukun üstünlüğü ve iyi yönetişime ilk aşamalarda daha fazla odaklanılmaktadır. Aday veya potansiyel aday bir ülkenin AB'ye yaklaşmasındaki hızı bu ülkenin siyasi ve ekonomik reformlardaki hızını ve üyelikten kaynaklanan hak ve yükümlülükleri Kopenhag Kriterlerine uygun olarak üstlenebilme kapasitesini yansıtmaktadır.

Önümüzdeki yıl Batı Balkanlardaki güçlüklerin ele alınması bakımından önemli bir yıl olacaktır. Batı Balkan ülkelerinin AB üyeliği yolundaki ilerlemeleri gerekli koşulları sağladıkları takdirde hızlandırılabilir. Hırvatistan'ın, gerekli hazırlık adımlarını atması kaydıyla, 2009 sonu itibarıyla katılım müzakerelerinin son safhasına gelmesi beklenmektedir. Eski Yugoslav Cumhuriyeti Makedonya'daki ilave reformlar bu ülkeyi AB'ye yakınlaştıracaktır. Potansiyel aday ülkelerin, hazır olduklarını göstermeleri halinde, ilerleme adaylık statüsü verilmesiyle sonuçlanabilecektir.

Türkiye ile olan katılım müzakerelerinin hızı reformlardaki hızını ve ülkenin gerekli koşulları yerine getirmesini yansıtmaktadır. Türkiye şimdi siyasi reformlarla ilgili çabalarını yenilemelidir.

Uluslararası finansal krizin şimdiye kadar Batı Balkanlar ve Türkiye ekonomileri ile finans sektörleri üzerinde sınırlı etkileri olmuştur. Ancak, çoğu ülkenin cari açıklarında yaşanan büyüme, bu ülkelerin dış şoklar karşısındaki kırılganlığını artırmaktadır. Küresel finansal krizin bir sonucu olarak dış kredi imkanları ve doğrudan yabancı yatırımlarda muhtemelen bir yavaşlama meydana gelecektir.

Kıbrıs konusuyla ilgili olarak, Kıbrıs Rum ve Türk toplumlarının liderleri, BM'nin himayesinde kapsamlı bir çözüm için geniş kapsamlı bir müzakere süreci başlatmışlardır. Avrupa Komisyonu bu çabaları desteklemektedir ve AB'nin yetki alanındaki konularda teknik tavsiye vermeye hazırdır.

Avrupa Birliği istikrarlı, müreffeh ve demokratik komşularla daha güçlü olmaktadır. Ortak değerler ve çıkarlar temelinde beraber çalışarak, AB ve komşuları mevcut zorluklarla daha etkili bir şekilde mücadele edebilirler. Ortak güvenlik ve refahı geliştirmek için Birlik, Doğu ve Güney'deki Avrupa Komşuluk Politikası ortaklarıyla ilişkilerini yoğunlaştıracaktır. Bu bağlamda, hazırlık aşamasında olan Doğu Ortaklığı ve Barselona Süreci: Akdeniz için Birlik özel önem taşıyacaktır.

Bu belge genişleme sürecinde yer alan ülkelerde yaşanan gelişmeleri ve bu ülkelerin karşılaştığı zorlukları ortaya koymaktadır. Belge ayrıca, Avrupa Komisyonunun gelecek yıl bu ülkelerin çabalarını yönlendirme ve destekleme yaklaşımını özetlemektedir.

2. GENİŞLEMeye İLİŞKİN YENİLENEN GÖRÜŞ BİRLİĞİNİ UYGULAMAK

2.1. Ülkelerde kaydedilen aşamaya ilişkin mevcut durum ve geriye kalan zorluklar

Batı Balkanlar

Her ülkede eşit derecede olmasa da, reformlarda ve belirlenmiş ölçütlerde ve koşullarda kaydedilen ilerleme sonucunda Batı Balkanlar geçtiğimiz yıl AB'ye yakınlaşmıştır. Bölgede istikrar korunmuş ve Kosova'nın bağımsızlığının ilan edilmesinin ve anayasasının yürürlüğe girmesinin ardında durum genelde sakin olmuştur. Özellikle iç ve dış yatırım sayesinde bölge yüksek ekonomik büyümeden yararlanmaya devam etmiş, reformlar ilerlerken hayat standartları yükselmiştir. Bölgesel İşbirliği Konseyi (RCC) İstikrar Paktının yerini almış, Güney Doğu Avrupa'daki bölgesel işbirliğini doğrudan ilgili ülkelerin sahiplenmesini güçlendirmiştir.

Batı Balkan ülkeleri bugün halen bölgenin güvenlik, istikrar ve refahını etkileyebilecek bazı güçlüklerle karşı karşıyadır. Reform ve uzlaşma henüz yerleşmemiştir. Batı Balkanların büyük bir bölümünde öncelikli kaygı devlet inşası, kurumlarının güçlendirilmesi ve iyi yönetim alanları ile ilgilidir. Çoğu ülkede profesyonel, tarafsız ve hesap verebilir bir kamu hizmeti halen tesis edilememiştir. Hukukun üstünlüğünün, yargı reformu, yolsuzluk ve örgütlü suçla mücadele yoluyla hayata geçirilmesi tüm bölge için önemini korumaya devam etmektedir. Etnik meseleler de dahil olmak üzere, siyasi güçler arasında diyalog ve uzlaşma ruhu halen yetersizdir. Çözülmemiş komşuluk sorunları devam etmektedir. Ortalama enflasyon yükselmiştir. Cari açık oldukça artmıştır. Bazı ülkelerde işsizlik çok yüksektir.

İstihdam ve sosyal politikalarda daha fazla reforma ihtiyaç duyulmaktadır. Başta uluslararası finansal kriz olmak üzere dış şartların olumsuzlaşması nedeniyle, makro-ekonomik zorluklar ortaya çıkmıştır.

Ülke bazında, aşağıdaki gelişmeler belirtilebilir.

Hırvatistan ile olan katılım müzakerelerinin son aşamasına gelinmiştir. Böylece tüm bölgeye AB perspektifinin, gerekli koşullar yerine getirildiği takdirde gerçek olduğu gösterilmiştir.

Eski Yugoslav Cumhuriyeti Makedonya’da, Mart 2008 Komisyon Bildiriminde de belirtildiği üzere, özellikle yargı reformu, özellikle polis reformu ve İstikrar ve Ortaklık Anlaşmasının gerekliliklerinin uygulanması alanları olmak üzere bazı kilit konularda ilerleme kaydedilmiştir. Ancak, şiddet olayları ve ciddi düzensizlikler parlamento seçimlerine gölge düşürmüştür. Katılım Ortaklığı önceliklerine göre, reformların uygulanması için yapıcı bir siyasi diyalog ve kararlılıkla hareket edilmesi gerekmektedir.

Arnavutluk kilit öneme sahip siyasi reformlarda ilerleme kaydetmeyi sürdürmüştür. AB ile olan geçici anlaşma iki yıl önce yürürlüğe girmiş ve şimdi bir bütün halinde pürüzsüz olarak uygulanmaktadır. Ancak, hukukun üstünlüğü ve devlet kurumlarının iyi bir şekilde işlemelerinin sağlanması alanlarındaki zorluklar büyük meydan okumalar olarak mevcudiyetlerini sürdürmektedir. İdari ve uygulamaya koyma kapasitelerinin daha fazla gelişmesine ihtiyaç bulunmaktadır.

Karadağ’da siyasi reformlarda ilerleme sağlanmıştır. Bu yılın başında yürürlüğe giren AB ile olan geçici anlaşmanın uygulanması bir bütün halinde pürüzsüz olarak ilerlemektedir. Ancak, yargı reformunun gerçekleştirilmesine ve hukukun üstünlüğünün yerleşmesine ihtiyaç bulunmaktadır ve bu iki konu güçlük oluşturmaya devam etmektedir. İdari ve uygulamaya koyma kapasitelerinin daha fazla gelişmesine ihtiyaç bulunmaktadır.

Bosna-Hersek ile İstikrar ve Ortaklık Anlaşması (SAA) imzalanması bu ülkenin Avrupa’daki geleceğine ilişkin AB’nin taahhüdünü teyit etmiştir. Bosna-Hersek Temmuz ayında geçici anlaşmayı uygulamaya başlamıştır. Ancak Dayton/Paris barış anlaşmalarıyla getirilen anayasal unsurlar her iki bölgedeki bazı kilit siyasi liderler tarafından sorgulanmış ve AB ile ilgili reformlar durma noktasına gelmiştir. Kilit reform öncelikleri konusundaki fikir birliği zayıftır.

Sırbistan, Başkanlık ve Parlamento seçimlerini takiben ortak değerler temelinde Avrupa’daki geleceğine bağlılığını yinelemiştir. İstikrar ve Ortaklık Anlaşması imzalanmış ve geçici anlaşma, Konseyin Sırbistan’ın Eski Yugoslavya için Uluslararası Ceza Mahkemesiyle (ICTY) tam olarak işbirliği yaptığından emin olmasıyla uygulanmaya başlayacaktır. Radovan Karadzic’in tutuklanması ve adalete teslim edilmesi ileriye yönelik büyük bir adım teşkil etmiştir, ancak bu süreç tamamlanmalıdır. Sırbistan AB’ye yönelik önemli ilerleme kaydetmek için idari kapasitesi olduğunu göstermiştir. Ancak, geçtiğimiz yıl reformlar gecikmiştir. Yargı reformu ve yolsuzluğun önlenmesi halen önemli zorluklar olarak mevcudiyetlerini sürdürmektedir.

Kosova’daki¹ yeni realite, uluslararası mevcudiyetin yeniden yapılanmasına yol açmıştır. Bunun halihazırda çalışmaları devam eden EULEX misyonunun konuşlandırılmasını

¹ BM Güvenlik Konseyi 1244/1999 kararına bağlı olarak

kolaylaştırması beklenmektedir. Kosova'daki durum kendine özgüdür ve bir emsal teşkil ettiği düşünülemez. Avrupa Birliği Konseyi, Avrupa Birliği'nin AB'nin bölgeye bakışıyla uyumlu, net bir Avrupa perspektifi doğrultusunda Kosova'nın siyasi ve ekonomik kalkınmasına yardımcı olmaya hazır olduğunu dile getirmiştir. Kosova'nın kabul ettiği anayasa Avrupa standartlarıyla uyumludur ve kayda değer ölçüde önemli yasama faaliyeti gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte, bilhassa kurumların güçlendirilmesi, hukukun üstünlüğünün sağlanması, halklar arasında uzlaşma ve diyalogun artırılması hususlarında halen önemli güçlükler bulunmaktadır.

Türkiye

Geçtiğimiz yıla güçlü siyasi gerginlikler damgasını vurmuştur. Cumhuriyet Başsavcısı iktidar partisinin laiklik karşıtı eylemleri nedeniyle kapatılması için Anayasa Mahkemesine başvurmuştur. Mahkeme, neticede Savcı'nın talebini yerine getirmemiş ve bunun yerine mali yaptırım uygulama kararı almıştır. Bu karar, ciddi bir siyasi krizin önüne geçilmesine katkıda bulunmuş olup, bu durum siyasi partiler arasında diyalog ve uzlaşma havasının yeniden canlandırılması için yeni bir fırsat teşkil etmelidir.

AB, PKK tarafından gerçekleştirilen ve bir çok can kaybına neden olan terörist eylemleri şiddetle kınamıştır. Türk Silahlı Kuvvetleri, Irak'ın kuzeyindeki PKK üslerine yönelik olarak birçok operasyonlar gerçekleştirmiştir.

Türkiye kendisine komşu bölgelerde ve geniş Orta Doğu'da aktif diplomasisi aracılığıyla yapıcı bir rol üstlenmiştir. Gürcistan'daki krizin akabinde, bölge ülkeleri arasında diyalogu teşvik etmek için Kafkasya İstikrar ve İşbirliği Platformu'nu önermiştir. Cumhurbaşkanı Gül Erivan'ı ziyaret etmiş ve bu Ermenistan'ın bağımsızlık ilanından bu yana Türkiye'den anılan ülkeye Cumhurbaşkanı düzeyinde yapılan ilk ziyareti teşkil etmiştir. Türkiye, İsrail ve Suriye arasında arabulucu olarak çaba sarfetmiş ve nükleer sorunla ilgili olarak İran'la diyalog yürütmüştür.

Geo-stratejik konumu Türkiye'ye, özellikle enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesi konularında olmak üzere AB'nin enerji güvenliği konusunda hayati bir rol vermektedir. Tedarikçi ve transit ülkeler olmak üzere bölgedeki diğer ülkeler, Türkiye ve AB arasında enerji alanında daha yakın işbirliği oluşturulması büyük önem taşımaktadır. Mevcut ve gelecekteki boru hattı projeleri, özellikle Türkiye için olmak üzere geçtikleri bütün ülkeler bakımından bir gelir kaynağı oluşturmaktadır. Bilhassa Nabucco doğalgaz boru hattı olmak üzere, planlanmış projelerin hızlıca gerçekleştirilerek Güney Gaz Koridoru projesinin zamanında tamamlanması AB'nin enerji güvenliği alanındaki en önemli önceliklerindedir.

İşbaşında olan Hükümet, Temmuz 2007'de yapılan serbest ve adil seçimlerin ardından, reformlar konusunda önemli taahhütlerde bulunarak iktidara gelmiştir. Hükümet, AB katılım süreci ve bununla ilgili reformları gerçekleştirme kararlılığını yinelemiş ve yeni bir anayasa üzerinde çalışıldığını açıklamıştır. İfade özgürlüğü ve gayrimüslim dini toplulukların hakları alanlarında bazı ilerlemeler sağlanmıştır. Ceza Kanunu'nun 301. maddesinde ifade özgürlüğünün muhafazasını güçlendirmek amacıyla değişiklik yapılmıştır. Parlamento, gayrimüslim dini toplulukların karşılaştığı bazı sorunları ele alan yeni bir Vakıflar Yasası'nı kabul etmiştir. Bunlara ek olarak Hükümet, ülkenin güneydoğu bölgesinin ekonomik kalkınması için Güneydoğu Anadolu Projesi'ni (GAP) tamamlama kararı almıştır.

Bununla birlikte, demokrasi ve insan haklarını güçlendirmek, ülkeyi modernize edip geliştirmek ve AB'ye daha da yakınlaştırmak üzere reform çalışmalarına yeni bir ivme kazandırılmasına ihtiyaç vardır. Siyasi partilerle ilgili kurallar, anayasal reform, ifade özgürlüğü ve kadın hakları üzerinde dikkatle durulması gereken konuları teşkil etmektedir.

Türkiye ekonomisi, nispeten daha yavaş bir GMSH büyüme hızına rağmen göreceli olarak daha iyi işlemiş ve makro-ekonomik istikrar korunmuştur. Uluslararası finansal kriz bankacılık sektörünü ciddi bir şekilde etkilemeden, mevduat fiyatları ile döviz kurlarının düzeltilmesine yol açmıştır. Bununla birlikte, dış finansmana olan büyük miktardaki ihtiyaç dış şoklara kırılganlığı artırmaktadır. Türkiye şu anda Kopenhag ekonomik kriterleri bakımından işleyen bir piyasa ekonomisidir. Türkiye, yapısal zayıflıklara yönelik kapsamlı reform programını sürdürdüğü takdirde, orta vadede Birlik içindeki rekabetçi baskı ve piyasa güçleriyle baş edebilecektir. Buna ilave olarak, Türkiye'nin AB ile karşılıklı ekonomik bağımlılığı artmıştır.

2.2. Katılım öncesi araçlar: başlıca zorlukların ele alınması

Komisyon, 2007 genişleme strateji kağıdı temelinde, devlet inşası, iyi yönetim, hukukun üstünlüğü, sivil toplumun geliştirilmesinde karşılaşılan başlıca zorlukları ele almada katılım öncesi araçlarını tam olarak kullanmıştır. Bu da halihazırda kayda değer sonuçlar vermiştir.

Müzakere fasılları için sıkı açılış ve kapanış kriterleri şart koşturmak ve kilit politika alanlarında daha fazla etki çalışması yapmak suretiyle genişleme sürecinin kalitesini artırmaya yönelik çabalar devam ettirilmiştir.

Konsey, Komisyon'un ana öncelikleri içeren Katılım ve Avrupa Ortaklıkları tekliflerini kabul etmiştir. Komisyon, ortaklıkları ana referans belgeleri olarak kabul ederek siyasi diyalogunu artırmıştır. Ekonomik diyalogda da katılım öncesi mali gözetim mekanizması vasıtasıyla gelişme kaydedilmiştir.

Ortaklık öncelikleri, Katılım Öncesi Yardım Aracı (IPA) başlığı altında yardımın programlanmasına ve teslimine yön vermiş; bu da temel reformların artarak desteklenmesini sağlamıştır. IPA desteği 2008 yılı için 1,4 milyar Avro tutarındadır. Ulusal IPA programlarının 840 milyon Avrosu geçiş yardımı ve kurumsal gelişmeye ayrılmış, %33'ü şu anda iyi yönetişimin geliştirilmesi, idari ve adli reformların teşvik edilmesi, hukukun üstünlüğünün güçlendirilmesi, yolsuzluk ve organize suçlarla mücadelenin desteklenmesi, insan haklarının iyileştirilmesi, azınlıkların korunması ve sivil toplumun geliştirilmesi için kullanılmaktadır. AB üyesi ülkelerin resmi makamlarınca karşılanan acil müdahale yardımı TAIEX ve SIGMA² üzerinden sağlanmaktadır. Bu reformlar için orta vade yardımı, kamu idareleri arasında eşleştirme ağları ile STK projeleri için hibe düzenlemelerini içermektedir.

Komisyon, IPA'yı Uluslararası Finansal Kuruluşlar ve diğer donörlerle eşgüdüm halinde yürütmek için girişimlerde bulunmuştur. Bu durum, ekonomik ve sosyal kalkınma alanında IPA desteğinin etkisini artırmaktadır. Avrupa Yatırım Bankası (EIB), Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD) ve Avrupa Konseyi Kalkınma Bankası (CEB) ile bir Altyapı Projeleri Hizmeti başlatılmıştır. Bu hizmet, Komisyon, EIB, EBRB ve CEB'in fikir birliğine vardığı ve Haziran ayında Avrupa Konseyi'nin uygun bulunduğu, 2010 yılında Batı Balkanlar Yatırım Çerçevesi tesisine doğru önemli bir adım teşkil etmektedir. Diğer girişimler enerji

² TAIEX: Teknik Yardım ve Bilgi Alışverişi, Komisyon tarafından yürütülüyor- SIGMA: İdare ve Yönetişimin Geliştirilmesi için Destek, genişleme kapsamında Komisyonca desteklenen bir OECD programı.

verimliliği tesisine ek olarak SME (Güneydoğu Avrupa için Avrupa Fonu) geliştirilmesi için tek aracı da kapsamaktadır. Bunun bölge genelinde binlerce ufak çaplı işyerine katkısının bulunması beklenmektedir.

Katılım öncesi yardım aracının uygulanmasına yönelik olarak, Avrupa Yeniden Yapılanma Ajansı'ndan (EAR) Komisyon'un Belgrad, Podgorica, Priştine ve Üsküp'teki ofis ve Komisyon heyetlerine geçişi tamamlanmıştır. Ajans, 31 Aralık 2008'de aşamalı olarak ortadan kalkmış olacaktır. Nihai hedef ortakların buna hazır olduklarını gösterdiklerinde, yardımın uygulanmasını kendilerinin devralmalarıdır.

Komisyon, Temmuz ayında Kosova'nın sosyo-ekonomik kalkınması için Avrupa Birliği ve üye devletlerin 800 milyon Avro katkısıyla toplam 1,2 milyar Avroluk taahhüdün sağlandığı bir Bağışçılar Konferansı düzenlemiştir. Bu desteğin Kosova'nın kalkınmasına kayda değer bir katkı sağlaması beklenmektedir. Kosova Hükümeti de bağış yardımına mali disiplin, kamu harcamaları ve ekonomik politika reformu konusundaki sorumluluklarını yerine getirerek eşlik etmelidir.

2007 genişleme strateji kağıdıyla aynı doğrultuda yüz yüze temaslara özel önem atfedilmiştir. İlgili bütün ülkelerle yapılan Vize kolaylığı ve geri kabul anlaşmaları Ocak 2008'de yürürlüğe girmiştir ve Komisyon, sözkonusu ülkelerle vize rejiminin serbestleştirilmesi için diyalog halindedir. Bu bağlamda, vize yükümlülüğünün ortadan kaldırılabilmesini için açık ve gerçekçi ölçütler ortaya koyan yol haritaları oluşturulmuştur. Yüz yüze iletişimi artırmaya yönelik tedbirler, Erasmus Mundus programı altında lisans ve yüksek lisans öğrencilerine daha çok yer değiştirebilme imkanı sağlamayı ve AB Komisyonu Gençlik Programı (Youth in Action) altında gençler arasında karşılıklı değişim ve ortaklığın tesis edilmesine yönelik ilave fonlar tahsis edilmesini içermektedir. Tempus programı, üniversiteler arasında kurulan ortaklıklar vasıtasıyla yüksek eğitime katkı sağlamaya devam etmiştir.

Enerji Topluluğu'nun kurulmasını müteakip, 2009 yılı içerisinde bir anlaşma imzalanması amacıyla Batı Balkanlarla bir Ulaşım Topluluğu oluşturulması için görüşmeler başlamıştır. Avrupa Ortak Havacılık Alanının (ECAA) uygulanması konusunda da ilerleme kaydedilmiştir. Çevre alanında, katılım öncesine bağlı çevresel tehditlerle ortaklaşa mücadele edilebilmesi için yeni bir bölgesel işbirliği mekanizması geliştirilmektedir.

Uluslararası finansal kriz karşısında, Komisyon genişleme ülkelerinin yetkililerine krizin finansal ve ekonomik neticelerinin yönetiminde yardımcı olmak için hazırdır.

Selanik gündemi ve Komisyon'un Mart 2008 bildiriminde çerçevesi çizilen adımlarla uyumlu olarak, bölgesel işbirliği girişimlerine destek sağlamak amacıyla önemli gayret sarf edilmiştir. Yeni kurulan Bölgesel İşbirliği Konseyi (BİK) faaliyete geçmiştir. BİK şimdi bölgesel faaliyetlerin etkinliğinin sağlanması ve daha etkin hale getirilmesinde zorluklarla karşılaşmaktadır. Komisyon tarafından desteklenen bölgesel projeler arasında BİK Sekreteryası'na yardım, Danilovgrad'da (Karadağ) kurulacak olan Bölgesel Kamu İdaresi Okulu, yeni bir afet riski azaltma girişimi ve kültürel miras onarımı ile tarih kitapları projeleri yer almaktadır. Komisyon aynı zamanda CEFTA Sekreteryası aracılığıyla ticari meselelerde işbirliğini de desteklemektedir. Gümrüklerle ilgili olarak, AB ve bazı Batı Balkan ülkeleri arasında bölgesel ticari bütünleşmeyi kolaylaştıracak çapraz menşe kümülasyonu hükümleri uygulanmaya başlanacaktır.³

³ Çapraz kümülasyon bir ülkenin bir malı, ürünün girdilerinin bir bölümü başka bir ülke orijinli olsa bile tercihli ticaret işleyişi altında dönüştürmesine ve ihraç etmesine imkan sağlar

Komasyon, IPA altında sivil toplum gelişimi ve diyalogu teşvik için yeni bir finansman kolaylığı hazırlamıştır. Sivil Toplum İmkanı altında yerel düzeyde kapasite inşasına yönelik olarak 2008 yılı için destek yaklaşık 30 milyon Avroya tekabül etmektedir. Komasyon, Nisan ayında Güneydoğu Avrupa’da sivil toplum gelişimi üzerine büyük bir konferans düzenlemiştir. Konferans, veri tabanı kurma, en iyi uygulamaların değişimi ve ortaklıklar kurmayı teşvik etmiştir. Bu girişimler, insanlar arasında uzlaşıya olduğu kadar AB yeliği yolunda ilerlemeye de katkıda bulunmaktadır.

Kamuyla daha iyi iletişim, genişleme üzerindeki yenilenmiş uzlaşının ana ilkelerinden biridir. Komasyon, AB genişlemesi konusundaki kamuoyu tartışmalarını teşvik etmekte, hem ye ülkelerde ve hem de katılım ülkelerinde; video yayınlarnı, Foca’da (Bosna-Hersek) düzenlenen Avrupa Sokak Futbolu Turnuvası ve ‘‘Vizyonunuzu Genişletin’’ başlıklı ge gazeteciler yarışması gibi etkinlikleri içeren, sivil toplum örgütleri, gazeteciler ve gelik için iletişim faaliyetleri düzenlemektedir. Bu faaliyetler, ye devletler ve ortak ülkeler tarafından yürütülen iletişim çabalarını tamamlamaktadır.

3. 2008-2009 İÇİN GENİŞLEME GÜNDEMİ

3.1. Batı Balkan lkelerinin AB yeliğine yönelimlerinin hızlandırılması

Avrupa Birliği Konseyi Haziran 2008’de, Batı Balkan lkelerinin Avrupa perspektifini teyit etmiştir. Avrupa Birliği Konseyi ayrıca, ekonomik ve siyasi reformlarda somut gelişme sağlanması ve gerekli şart ve koşulların karşılanması kaydıyla, Batı Balkanlardaki potansiyel adayların liyakat usulüne dayalı olarak nihai hedefi AB yeliği olan adaylık statüsü almaları gerektiğini vurgulamıştır.

AB perspektifinin Batı Balkanlarda istikrar, uzlaşı ve kalkınma için taşıdığı önem, İstikrar ve Ortaklık Sürecine (SAP) uygun olarak sürmektedir. Bölgenin siyasi ve ekonomik reformlar, halklar arasında uzlaşı ve AB’ye yönelim alanlarında mümkün olan en hızlı şekilde ilerlemesi, AB’nin olduğu kadar tüm Avrupa’nın çıkarınadır. AB, gerekli şartlar karşılanır karşılanmaz, bu ülkelerin katılım öncesi hazırlıklarının hızlandırılması konusunda hazırlıklı olmalı ve SAP’a uyumlu olarak bölgenin siyasi ve ekonomik bakımdan en st seviyede faydalanmayı sürdürmesini temin etmelidir. Ancak, gerekli reformların kabul edilme hızı her ülkenin kendi başarisına bağlıdır. Üyeliğe giden yol da nihai olarak bölge halkı ve liderlerinin elindedir.

Komasyon bu belgeyle, şartların yerine getirilmesi kaydıyla, Hırvatistan’la teknik müzakerelerin 2009’un sonuna kadar sonuçlandırılması için yol haritası teklif etmektedir. Bu husus Bölüm 3.2’de izah edilmektedir.

Kopenhag siyasi kriterlerinin yerine getirilmesi ve katılım ortaklığı için gerekli temel önceliklerin karşılanması halinde Eski Yugoslav Cumhuriyeti Makedonya’nın AB’ye yönelik ilave adımlar atması mümkün olacaktır. Ülkede özellikle hr ve adil seçimlerin yapılmasının sağlanması gerekmektedir. Kurumların normal işleyişine olanak sağlanması ve reform sürecinin hızlandırılabilmesi için önde gelen siyasi parti ve gruplar arasındaki diyalogun güçlenmesi gerekmektedir. Yargı reformlarının uygulanışına ilişkin kayıtların oluşturulması, tarafsız ve siyasi eğilimlerden uzak polis hizmetinin temin edilmesi, yolsuzlukla mücadeleye nesnel olarak devam edilmesi ve kamu görevlerinde istihdam ve terfinin profesyonel ltler dayalı olmasının sağlanması gibi konular ortaklık öncelikleri olarak öne çıkmaktadır.

Bazı Batı Balkan ülkeleri AB'ye üyelik başvurusunda bulunmayı öngördüklerini belirtmiştir. Komisyon, ticaretle ilgili hükümler de dahil olmak üzere, İstikrar ve Ortaklık Anlaşması'ndan (SAA) kaynaklanan yükümlülüklerin uygulanması konusunda tatmin edici gelişme sağlanmasının ülkelerin üyelik yönünde ilerleme kaydetmelerinde esas unsur olduğunu hatırlatmaktadır. Üyelik başvurusu, süreç içerisinde Konseyin talebine binaen Komisyon'un başvuruda bulunan ülkenin hazırlık derecesine ilişkin görüş beyan etmesine ve üyeliğin temel konulara etkisini araştırmasına sebebiyet vermektedir.

Arnavutluk 2009 yılında yapılacak olan parlamento seçimlerinin usullere uygun olarak hazırlanması ve yürütülmesini sağlamalıdır. Karadağ yargı reformuna ağırlık vermelidir. Her iki ülkenin de idari ve uygulamaya koyma kapasitelerini geliştirmek ve hukukun üstünlüğünü güçlendirmek suretiyle SAA'nın uygulanmasına ilişkin olarak ilerleme kaydetmeleri gerekmektedir.

Bosna-Hersek, özellikle kendi yönetimini daha iyi sahiplenmesi bakımından acilen siyasi uzlaşmaya ve reformlarda ilerleme kaydedilmesine ihtiyaç duymaktadır. Kurumların sorunsuz işlemesi, daha işlevsel ve etkili devlet yapılanmalarının yaratılması ve AB konularında tekseleliliğin sağlanabilmesi için, ülkenin bundan sonra hangi yönde ilerleyeceğine ilişkin ortak bir vizyona ihtiyaç olduğu görülmektedir. Barışı Uygulama Konseyi, bu ayın sonlarına doğru Bosna Hersek'teki Yüksek Temsilcilik Bürosu'nun kapatılabilmesi için gerekli koşulların bulunup bulunmadığını denetleyecektir. Bu denetlemenin sonucu, Barışı Uygulama Konseyi tarafından ülkedeki siyasi durumun Dayton Barış Anlaşması'na uyum temelinde yapılacak olumlu değerlendirmelerinin yanı sıra, belli başlı beş hedefe⁴ yönelik olarak sağlanan ilerlemeye bağlı olacaktır. Komisyon, bu koşulları karşılaması yönündeki çabalarında Bosna Hersek'e destek vermeye hazırdır.

Sırbistan'ın, gerekli koşulları yerine getirdiği sürece adaylık statüsü de dahil olmak üzere AB'ye yönelik ilerlemesine hız kazandırabileceği, Haziran ayında gerçekleştirilen Avrupa Birliği Konseyi tarafından da ifade edilmiştir. Komisyon, 2009'da Komisyon tarafından bu koşulların karşılandığına kanaat getirilmesi halinde Sırbistan'a adaylık statüsü tanınmasının mümkün olacağını değerlendirmektedir. Sırbistan'ın, Eski Yugoslavya için Uluslararası Ceza Mahkemesi ile tam işbirliği gerçekleştirerek ve reform gündemine sıkı bir biçimde bağlı kalarak, hukukun üstünlüğünün güçlendirilmesi ve mali ve ekonomik reformların gerçekleştirilmesi gibi öncelik arz eden alanlarda somut ilerlemeler kaydetmek suretiyle başarısını sürdürmesi gereklidir. Sırbistan bölgede anahtar bir role sahiptir. Kosova'nın bölgesel girişimlere ve uluslararası platformlara iştirak etmesi ve AB'nin de Batı Balkanlar'da barış ve istikrarın tesisine katkıları cesaretlendirilmektedir.

Kosova'nın sosyal ve ekonomik kalkınması nüfusunun refahı ve çevresindeki bölgenin istikrarı için son derece önemlidir. Avrupa Birliği Konseyi Haziran'da, Kosova'nın Batı Balkanlar'ın kalan kısmı ile aynı doğrultuda net bir AB perspektifine sahip olduğunu vurgulamıştır. AB, Sırbistan'ın EULEX'in konuşlandırılması konusunda yapıcı bir tutum benimsemesini beklemekte ve Kosovalı Sırp'ları Kosova'nın kalkınmasına yardımcı olmak yönünde teşvik etmektedir. Komisyon ve Kosovalı yetkililer arasında reformlara ilişkin olarak

⁴ 1° Mülkiyetin Devlet ve diğer yönetim seviyeleri arasında paylaşılmasına ilişkin kabul edilebilir ve sürdürülebilir bir çözüm; 2° Savunma araçları konusunda makul ve sürdürülebilir bir çözüm; 3° Brcko Nihai Ödülü'nün tamamlanması 4° Bütçenin sürdürülebilirliği (daimi bir ITA çarpanı üzerinde varılacak bir anlaşmayla ve bir Ulusal Bütçe Kurulu'nun oluşturulmasıyla pekiştirilmiş bir biçimde) 5° Hukukun üstünlüğünün tam olarak yerleştirilmesi (Ulusal Savaş Suçları Stratejisi'nin, yabancılar ve iltica hakkında bir yasanın ve Ulusal Yargı Sektörü Reform Stratejisi'nin kabul edilmesinde görüldüğü biçimde)

düzenli diyalog daha da yoğunlaştırılacaktır. Komisyon, Kosova'nın bölgesel işbirliğinin içinde yer almasının teşviki için tüm ihtimalleri değerlendirecektir ve tüm tarafları da bu konuda yapıcı bir yaklaşım benimsemeye çağırılmaktadır. Komisyon, Kosova'nın siyasi ve sosyo-ekonomik gelişiminin daha ileri aşamalara taşınabilmesi için yararlanılabilecek araçları değerlendirecek, bölgenin İstikrar ve Ortaklık Süreci bağlamında AB ile bütünleşme yolunda Kosova'nın nasıl ilerleyebileceğini inceleyecektir. Bu incelemenin sonuçları, 2009 sonbaharında, bir fizibilite çalışması tahtında sunulacaktır.

AB üyeliğine yönelik ilerleme sağlanması konusunda iyi komşuluk ilişkileri ve bölgesel işbirliği kilit önemini korumakta, bu yönüyle de İstikrar ve Ortaklık Süreci'nin temel bir unsurunu oluşturmaktadır. Bölgesel ortaklarımızın tamamına yakınında, komşularıyla sınır ihtilafı dahil olmak üzere çözüme kavuşturulmamış ikili sorunları mevcuttur. Komisyon tüm ortaklara öncelikli olarak ikili anlaşmazlıkların ele alınması çağrısında bulunarak, bu bağlamda yaşanacak gelişmeleri izlemeye devam edecektir. Kriminall konularda, iç savaş suçlarının incelenmesi de dahil olmak üzere, yargıda işbirliğinin sağlanabilmesi için çaba sarfedilmesi gerekmektedir.

Halklararası temaslar, ülke vatandaşları için Avrupa perspektifini daha somut hale getirmektedir.

Komisyon, vize kolaylaştırma anlaşmalarının usulüne uygun olarak yürütülmesini yakından izlemeye devam edecektir. Komisyon, vizelerin serbestleştirilmesine yönelik yol haritalarının uygulanmasını izleyecek ve bu yol haritalarında belirlenen hedeflere ulaşılmasında ülkelere destek verecektir. Vize görüşmelerinin hızı her bir ülkeden elde edilen sonuçlara bağlı olarak değişecektir. Komisyon, belirlenen hedeflere erişmiş olmak kaydıyla, ülkelere göre vize yükümlülüklerinin 2009 yılı içerisinde kaldırılmasını teklif edebilecektir.

Bu anlayış çerçevesinde, Komisyon IPA 2009 altında Batı Balkanlar için ayrılmış olan üniversite öğrencileri bursu fonunu iki katına çıkartacaktır.

Topluluk programları ve ajanslarına katılımın ortak ülkelerin kurum ve vatandaşlarını AB'ye yakınlaştırma konusunda etkili olduğu kanıtlanmıştır. Komisyon bu ülkelerde bulunan yararlanıcıların kendilerine açık olan programlara katılımlarının arttırılmasını teşvik edecektir. Aynı zamanda, potansiyel adaylar için ilave programlar açılması imkanlarını araştıracaktır. Topluluk ajanslarına ilişkin olarak, Komisyon, genişleme ülkelerine yönetim kurulları veya uzman gruplar toplantısında gözlemcilik statüsünün verilmesi dahil olmak üzere, daha fazla katılım teklif edilmesi imkanlarını araştıracaktır. Komisyon, potansiyel aday ülkelere sunulan katılım şartlarını ve imkanlarını iyileştirmeyi teklif etmektedir. AB, IPA kanalıyla Topluluk programları veya Ajanslarına sağlanan ülke finansmanını ilk sene için geçerli olmak üzere %90'ına kadar paylaşabilecektir. Müteakip yıllarda bu katkı yüzde veya real olarak düşecektir. Topluluk programları için finansman paylaşımı prensipte, araştırma ve geliştirme olanları hariç, toplamda ulusal IPA programlarının %10'u seviyelerinde kalmalıdır.

Genişleme ülkelerindeki reform sürecine sivil toplum kuruluşlarının katılımının arttırılmasının üyelik sürecinin hızı ve kalitesine olduğu kadar, üyelik konusuna sağlanan halk desteği için de önem taşıyan bir göstergedir. Yeni Sivil Toplum İmkanının bir parçası olarak, "People 2 people" ziyaretçi programları da dahil olmak üzere, 2009'un ilk yarısında her ülkede teknik destek ofislerinin açılması ve çevre, enerji verimliliği, sağlık ve iş güvenliği ile yolsuzluk, organize suçlar ve kaçakçılıkla mücadelede sivil ortaklıklar için destek programları gibi konuları içeren ilave kapasite artırımı ve ağ oluşumu projeleri desteklenecektir. IPA 2009

altında, sivil topluma destek programlarında kültür, azınlıklar ve iş ortaklıkları sektörlerine öncelik tanınacaktır.

Halk desteğinin sağlanması AB genişleme politikasının kritik hedefini oluşturmaktadır. Üye ülkelerin genişlemenin zorlukları ve yararlarına ilişkin olarak kamuoyunun aydınlatılması konusunda ayrıca sorumlulukları vardır. Üye ülkeler, AB'ye doğru ilerlemenin şartlarını kendi vatandaşlarına aktarmak konusunda üzerlerine düşeni yapmalıdırlar. Komisyon genişlemeyi iletişim politikasının öncelikli alanı olarak ele almaya devam edecek ve somut bilgiler sağlayarak ve önde gelen kanaat önderleri arasında tartışmaları destekleyerek onların çabalarını tamamlayıcı ve destekleyici ilave adımlar atacaktır.

3.2. Katılım Müzakerelerinin ilerletilmesi

Hırvatistan

Hırvatistan müzakerelerin açılmasından üç yıl sonra, 35 fasıldan 21'i açılmış, dört/beş fasılın da geçici olarak kapatılmış olması nedeniyle, genel olarak iyi bir ilerleme kaydetmiştir. Geçtiğimiz aylarda çalışmaların hızlandırılması sonucu Hırvatistan şimdi iki fasıl dışında tüm fasılların açılış kriterlerini karşılamaktadır.

Genel olarak, Hırvatistan İstikrar ve Ortaklık Süreci'nden doğan taahhütlerin konsolidasyonu konusunda uyumlu seyrini sürdürmüştür. Hırvatistan, İstikrar ve Ortaklık Anlaşması'ndan doğan yükümlülüklerini büyük ölçüde karşılamaktadır ve sigaraların fiyatlandırılmasında ayrımcı uygulamaların engellenmesi konusuna bir çözüm getirilmesi hususunda Komisyon'la mutabakat sağlamıştır. Hırvatistan geçtiğimiz aylarda, AB Katılım Öncesi Fonlarının yönetiminde iyileştirmeler sağlanmasına yönelik önemli adımlar atmıştır, ancak Hırvatistan'ın yine de fonların yönetiminin geliştirilmesine ilişkin somut sonuçları ortaya koyması gerekecektir.

Bugüne kadar kaydedilen genel ilerlemenin ışığında, Hırvatistan bütün gerekli şartları yerine getirdiği takdirde, 2009 sonuna kadar Hırvatistan ile katılım müzakerelerinin nihai safhasına geçilebilecektir. Bu anlayışla, Komisyon teknik müzakerelerin sonlandırılması için endikatif bir yol haritası önermektedir. Bu endikatif zaman çizelgesi şartların yerine getirilmesinde gösterilen ilerlemeye bağlı olarak uyarlanabilir. Hırvatistan müzakere fasıllarındaki kriterlere ilişkin çalışmalarını tamamlamaya yönelik olarak daha fazla gayret sarf etmelidir. Özellikle mülteci dönüşleri, savaş suçlularının yargılanması ve EYUCM belgelerine erişim de dahil olmak üzere; yargı ve kamu idaresi, yolsuzluk ve örgütlü suçla mücadele, azınlık haklarının geliştirilmesi alanlarında Hırvatistan'ın reform çabalarını devam ettirmesi gereklidir. Tersanelerin yeniden yapılandırılmasında ilave gayret sarfetmelidir. Komisyon Hırvatistan'ın taahhütlerini yerine getirmesini yakından izleyecektir.

Türkiye

Türkiye'nin, Anayasa Mahkemesi'nde iktidar partisine karşı açılan dava ile ilgili krizi geride bırakmış olarak, siyasi reform sürecini yeniden harekete geçirmesi gereklidir. Kapatma davası; siyasi partiler alanını düzenleyen yasaların, şeffaf mali mekanizmaların yerleşmesini ve partilerin kapatılması için gerekli koşulların Avrupa standartları ve en iyi uygulamalarla aynı doğrultuda olmasını temin edecek biçimde değiştirilmesinin önemini ortaya koymuştur. Ayrıca, vatandaşların, kişisel inançları ya da siyasi ilişkilerinden bağımsız olarak haklarının savunulmasına yönelik yeni yasal düzenlemelere ve bir ombudsmanlık mekanizmasının tesis

edilmesine ihtiyaç vardır. Yargı reformunun da sürdürülmesi gereklidir. Reformlar için elverişli bir uzlaşma ortamının inşası bakımından, ülkenin farklı siyasi güçleri arasında daha geniş çaplı bir diyalog ortamına ihtiyaç duyulmaktadır.

Cinsiyet eşitliğinin ve kadın haklarının teşvik edilmesi, ifade hürriyeti ile inanç özgürlüğünün uygulamada garanti altına alınması, yolsuzluğun önlenmesi, tüm vatandaşlar için kültürel hakların güçlendirilmesi, ordu üzerinde sivil denetimin güçlendirilmesi ve sendikalara ilişkin mevzuatın ILO ve AB standartlarına taşınması için çabaların devam etmesi gereklidir.

Kıbrıs Rum ve Kıbrıs Türk halklarının liderleri arasında Kıbrıs sorununa kapsamlı bir çözüm getirilmesi amacıyla kapsamlı müzakerelerin başlamasının ardından, Türkiye'nin çözümü ve BM'nin çabalarını desteklemeyi sürdürmesi büyük önem taşımaktadır.

İyi komşuluk ilişkileri kilit önemde olmaya devam etmektedir. Türkiye'nin Ortaklık Anlaşmasını tüm Üye Ülkelere teşmil eden Ek Protokol'ü ayrımcılık yapmaksızın uygulaması beklenmektedir. 11 Aralık 2006 Konsey Kararlarına uygun olarak, AB 21 Eylül 2005 tarihli açıklamasında kayıtlı konulardaki ilerlemeleri takip etmeye ve incelemeye devam edecektir.

Katılım Ortaklığı'ndan doğan önceliklere yanıt vermek amacıyla Müktesebatın Üslenilmesine İlişkin Ulusal Program'ın kabul edilmesi, Türkiye'nin reform çabalarını yeniden başlatması yönündeki iradesinin önemli bir işaretini teşkil edecektir. Katılım müzakerelerinin hızı, reform hızının olduğu kadar Türkiye'nin gerekli koşulları yerine getirme hızının bir yansıması olacaktır.

AB kamuoyu, gelecekteki genişlemeler konusunda, geçmişteki genişlemelerin algılanışından etkilenmektedir. Vatandaşlara kulak verilmesi, kaygılarına çözümler getirilmesi ve kamuoyuna hem genişlemenin getirdiği yararları hem de zorlukları net bir şekilde görebilmesini teminen ayrıntılı bilgilerin sunulması son derece önemlidir.

2009 yılı, hem yeni üye devletlerin Birliğe katılmalarının beşinci yıldönümü olacak, hem de Berlin Duvarı'nın yıkılışının yirminci yıldönümüne tesadüf edecektir. Bu çerçevede, Dönem Başkanlığını devralacak olan Çek Cumhuriyeti, 2004'te gerçekleşen genişlemenin yıldönümü kutlamaları kapsamında önemli bir etkinlik düzenleyecektir. Komisyon, bu etkinliğe tam desteğini verecek ve etkinlik vesilesiyle beşinci genişlemenin AB'nin ekonomisi, politikaları ve kurumları üzerindeki tesirine ilişkin birkaç çalışma sunacaktır.

4. SONUÇLAR VE TAVSİYELER

Yukarıdaki analiz ışığında, Komisyon aşağıdaki sonuç ve tavsiyeleri belirtir:

1. Genişleme, AB'nin istikrar, güvenlik ve ihtilaf önleme hususundaki stratejik çıkarlarına hizmet etmektedir. Refahın ve büyüme imkanlarının artmasına, hayati önem taşıyan ulaşım ve enerji yolları ile bağlantıların gelişmesine ve AB'nin dünyada küresel ağırlığının artmasına katkıda bulunmuştur. Mevcut genişleme gündemi, gerekli şartları karşıladıkları zaman AB üyelik perspektifi tanınan Batı Balkanlar ile Türkiye'yi kapsamaktadır.

2. Aralık 2006 Avrupa Konseyi'nde tanımlanmış haliyle genişlemeye ilişkin yenilenmiş fikir birliğinin tutarlı bir şekilde uygulanması, güney Kafkasya da dahil olmak üzere AB'nin Doğusundaki istikrara olan sınamalar ışığında oldukça önem kazanmaktadır.

3. AB, genişleme sürecinin kalitesini artırma yolunda adımlar atmıştır. 2007 Genişleme Strateji Kağıdı'nda ortaya konulan değerlendirmeler ışığında, yolsuzluk ve örgütlü suçlarla mücadele, idari ve yargı reformları, sivil toplumun geliştirilmesi gibi temel konuları kapsayan, hukukun üstünlüğü ve iyi yönetim konularına erken safhalarda daha fazla önem verilmektedir.

4. İyi komşuluk ilişkileri ve bölgesel işbirliği kilit öneme sahip olmayı sürdürmektedir. Komisyon, tüm ortakları, sınır ihtilafları da dahil olmak üzere, ikili konuları öncelikli olarak ele almaya teşvik eder.

5. Bugüne kadar kaydedilen genel ilerlemenin ışığında, Hırvatistan bütün gerekli şartları yerine getirdiği takdirde, 2009 sonuna kadar Hırvatistan ile katılım müzakerelerinin nihai safhasına geçilebilecektir. Bu anlayışla, Komisyon teknik müzakerelerin sonlandırılması için endikatif bir yol haritası önermektedir. Bu endikatif zaman çizelgesi şartların yerine getirilmesinde gösterilen ilerlemeye bağlı olarak uyarlanabilir. Hırvatistan müzakere fasıllarındaki kriterlere ilişkin çalışmalarını tamamlamaya yönelik olarak daha fazla gayret sarf etmelidir. Özellikle mülteci dönüşleri, savaş suçlularının yargılanması ve EYUCM belgelerine erişim de dahil olmak üzere; yargı ve kamu idaresi, yolsuzluk ve örgütlü suçla mücadele, azınlık haklarının geliştirilmesi alanlarında Hırvatistan'ın reform çabalarını devam ettirmesi gereklidir. Tersanelerin yeniden yapılandırılmasında ilave gayret sarfetmelidir. Komisyon Hırvatistan'ın taahhütlerini yerine getirmesini yakından izleyecektir.

6. Türkiye, demokrasi ve insan haklarını güçlendirmek, ülkeyi modernleştirmek ve geliştirmek ve AB'ye daha da yakınlaştırmak için siyasi reformlara kaldığı yerden devam etmelidir. Katılım müzakerelerin hızı, Türkiye'nin ilgili şartları yerine getirmesinin yanı sıra, reform sürecinin hızını yansıtmaktadır. Türkiye'nin, Ortaklık Anlaşması ve Ek Protokol'ün, eksiksiz ve ayırım gözetmeksizin uygulanmasını sağlaması ve Kıbrıs Cumhuriyeti ile ilişkilerin normalleştirilmesine yönelik ilerleme kaydetmesini beklenmektedir.

7. Kıbrıs konusuna ilişkin olarak, Kıbrıs Rum ile Kıbrıs Türk toplumlarının liderleri kapsamlı bir çözüm için BM himayesinde kapsamlı müzakerelere başlamışlardır. Komisyon bu çabaları desteklemektedir ve AB yetkisi dahilindeki konularda teknik tavsiyeler vermeye hazırdır. Her iki tarafa sonuca yönelik adım atmaya ve Türkiye'ye kapsamlı bir çözüme elverişli bir atmosfer için katkı yapmaya çağrıda bulunmaktadır.

8. Eski Yugoslav Cumhuriyeti Makedonya'nın, hür ve adil seçimler gerçekleştirilmesi, önde gelen siyasi partiler ve aktörler arasında diyalogun geliştirilmesini sağlaması ve henüz yerine getirilmemiş temel ortaklık önceliklerini tamamlaması gerekmektedir. Komisyon, bu alanlardaki ilerlemeleri yakından takip etmeyi sürdürecektir.

9. Gerekli şartları yerine getirmeleri durumunda, Batı Balkan ülkelerinin AB üyeliği süreci hızlandırılabilir. Bu durum, tesis edilmiş prosedürler çerçevesinde hazır olduklarını kanıtlamaları halinde potansiyel aday ülkelerin, aday ülke statüsüne geçmelerine olanak sağlayabilir.

10. Arnavutluk, Karadağ ve Bosna-Hersek ile imzalanan Geçici Anlaşmalarının uygulanması süreci devam etmektedir. Hukukun üstünlüğünün sağlanması büyük bir meydan okuma olarak mevcudiyetini sürdürmekte, idari etkinlik kapasitesinin daha da geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle, Arnavutluk'un, 2009 Parlamento seçimlerini düzgün bir şekilde hazırlaması ve gerçekleştirmesi gerekmektedir. Karadağ, yargı reformu konusunda özel çaba sarfetmelidir. Bosna-Hersek'in siyasi liderleri, ülkenin geleceği ve Avrupa ile bütünleşme için gerekli reformlar hususunda ortak bir vizyon benimsemelidir.

11. Sırbistan'ın, Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi ile tam işbirliği yaparak gerçekleştirdiği olumlu gelişimin devamını sağlaması ve öncelikli reform alanlarında somut ilerleme kaydetmesi gerekmektedir. Komisyon, şartların yerine getirilmesi ve Komisyon'un ülkenin hazırlık durumu hakkındaki değerlendirmesi ışığında, Sırbistan'a 2009 yılında aday ülke statüsünün verilebileceğini mütalaa etmektedir.

12. Diğer Batı Balkan ülkeleri ile birlikte, Kosova'nın da açık bir Avrupa perspektifi vardır. 2009 sonbaharında Komisyon, Kosova'nın siyasi ve sosyo-ekonomik gelişiminin daha fazla ilerletilmesi imkanlarını değerlendiren ve Kosova'nın İstikrar ve Ortaklık Anlaşması çerçevesinde bölgenin AB ile bütünleşmesi sürecinde oynayabileceği rolün biçimlendirilmesine ilişkin bir fizibilite çalışması sunacaktır.

13. Komisyon, Batı Balkan vatandaşlarına ve şirketlerine Avrupa perspektifini somutlaştırmak için çeşitli girişimlerde bulunmaktadır. Yol haritalarında belirtilen vize düzenlemeleri ölçütlerinin yerine getirilmesi durumunda Komisyon, ülke bazında değerlendirilmek kaydıyla, 2009 içerisinde vize mecburiyetini kaldırmayı teklif edebilir. Batı Balkan ülkelerinden gelen öğrencilere sağlanan burs imkanları, 2009 yılında iki misli artırılabilecektir. 2009 yılında bir anlaşma imzalanması hedeflenerek, Batı Balkanlar ile bir Ulaşım Topluluğu'nun oluşturulmasına yönelik müzakerelere devam edilecektir.

14. Katılım Öncesi Yardım Aracı (IPA) çerçevesinde sağlanacak yardımlar, temel reform konuları üzerinde yoğunlaşacaktır. Bu husus, Komisyon'un sunmakta olduğu, 2010-2012 yıllarını kapsayan Çok-Yıllı Endikatif Mali Çerçeve'ye de yansıtılmıştır. Yeni Sivil Toplum İmkanları'nın uygulanması, 2009 senesinde de devam edecektir. Ortak ülkelerin Topluluk programlarına ve teşekküllerine daha geniş katılımı teşvik edilecektir.

15. Uluslararası Finansal Kuruluşlar ve diğer donörlerle koordinasyon, IPA desteğinin manivelasını artıracaktır. Komisyon, Avrupa Yatırım Bankası (EIB), Avrupa Yeniden İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD) ve Avrupa Konseyi Bankası ile mutabık kaldığı üzere, 2010 yılına kadar Batı Balkanlar Yatırım Çerçevesi'ni oluşturmak üzere çalışmalarda bulunacaktır.

16. Uluslararası finansal krizin bugüne kadar Batı Balkanlar ve Türkiye'ye doğrudan etkisi sınırlı olmuştur. Komisyon genişleme ülkelerindeki yetkililere finansal ve ekonomik sonuçların yönetiminde yardımcı olmaya hazırdır.

17. Mayıs 2009'da, Çek Dönem Başkanlığı döneminde, AB 2004 genişlemesinin beşinci yıldönümünü kutlayacaktır. Komisyon bu vesileyle, beşinci genişleme dalgasının AB'nin ekonomisi, politikaları ve kurumları üzerindeki etkilerine ilişkin çeşitli çalışmalar sunacaktır.

18. Genişleme için kamuoyu desteği büyük önem arz etmektedir. Üye ülkelerdeki yetkili mercilerin, Birliğin genişlemedeki çıkarları bağlamındaki kamuoyu anlayışını geliştirmeleri önem taşımaktadır.

(Paketin hazırlanması sürecinin ileriki aşamalarında gerekli görüldüğü takdirde, 6. maddeden sonra eklenebilir:)

[Komisyon, müzakere etmeyen tüm ortaklar için, İstikrar ve Ortaklık Anlaşması kapsamında AB mevzuat ve politikaları hakkında bir katılım öncesi hazırlık incelemesi gerçekleştirilmesini teklif eder. Ortakların belirli alanlarda yeterli ilerleme kaydetmeleri halinde, bu diyalogun teknik nitelikli toplantılarla derinleştirilmesi mümkün olacaktır.]

**GENİŞLEME STRATEJİSİ BELGESİNİN EKİNDE YER ALAN
TÜRKİYE BÖLÜMÜ
(İLERLEME RAPORUNUN ÖZETİ MAHİYETİNDEDİR)**

Türkiye Kopenhag **siyasi kriterlerini** yeterince karşılamaya devam etmektedir. Anayasa Mahkemesi, Cumhuriyet Başsavcısı'nın iktidar partisinin kapatılması ve 71 etkin üyesinin siyasetten uzaklaştırılması talebi yönünde hüküm vermemiş, mali yaptırımların uygulanması yönünde bir karara vararak önemli bir siyasi krizin meydana gelmesini önlemiştir.

Şimdi ise Türkiye'nin önünde reformlar alanında atılım yapması, diyalog ve çoğulculuk ortamının tesisi için yepyeni bir fırsat bulunmaktadır. İfade hürriyeti, gayrimüslim dini azınlıkların haklarında ve Güneydoğu'nun ekonomik kalkınmasının teşvikinde bazı ilerlemeler kaydedilmiştir. Bununla birlikte, siyasi reformlara, özellikle de anayasal reforma ilişkin tutarlı ve kapsamlı bir program gereklidir. Siyasi kriterlerle bağlantılı birçok alanda önemli çabalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Demokrasi ve hukukun üstünlüğü bakımından, yeni Cumhurbaşkanı siyasi reformların devamı yönünde bir çağrıda bulunmak ve Ermenistan'la ilişkilerin geliştirilmesine yönelik etkin bir biçimde çalışmak suretiyle olumlu bir rol oynamıştır. Bununla birlikte, başlıca siyasi partiler arasında diyalog ve uzlaşma ruhu eksikliği, siyasi kurumların işleyişi ve siyasi reform süreci üzerinde olumsuz bir etki yapmıştır. Yeni seçilmiş olan Parlamentonun çalışmaları, iktidar partisi ile muhalefet partilerinden birinin kapatılmasını öngören davalardan önemli derecede etkilenmiştir.

Yerel yönetim alanında, yakın zamanlarda kabul edilen yerel yönetim yasalarının uygulamaya geçirilmesi ve yerel yönetimlerin mali kaynaklarının yükseltilmesi gereklidir.

Kamu yönetimi reformu alanında küçük çapta bir ilerleme kaydedilmiştir. Devlet memurluğu sisteminin reforma tabi tutulması gereklidir.

Güvenlik güçlerinin sivil denetimi alanında, sivil denetim işlevlerinin tamamen yerine getirilmesi ve savunma harcamalarının Meclis tarafından denetlemesinin temin edilmesi gereklidir. Silahlı kuvvetlerin üst düzey üyeleri, görev ve yetki alanları dışında kalan konularda beyanatlar yapmaya devam etmiştir.

Yargı alanında, Yargı reformuna yönelik hazırlık çalışmalarında ilerleme sağlanmıştır. Ancak, Yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığıyla ilgili olarak halen bazı endişeler bulunmaktadır. Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun oluşumunda ve bölgesel temyiz mahkemelerinin kurulması alanında hiçbir ilerleme kaydedilmemiştir. Adil yargılanmanın sağlanması için polis ve jandarma soruşturmalarının daha nitelikli hale getirilmesine ihtiyaç vardır.

Yolsuzlukla mücadele alanında sınırlı miktarda ilerleme kaydedilmiştir. Yolsuzluk halen yaygındır. Genel bir stratejinin, eylem planının ve eşgüdüm mekanizmasının halen ortaya konulmamış olması kaygı vericidir. Türkiye soruşturmalar, takibatlar ve iddianameler ile ilgili olarak bir ilerleme sicili geliştirmelidir.

İnsan hakları ve azınlık haklarının korunması alanında ilerleme sınırlı kalmıştır. Türkiye Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kararlarını uygulamaya devam etmiştir, ancak bu alanda

daha fazla çabaya ihtiyaç duyulmaktadır. Uluslararası insan hakları araçlarının onay işlemlerinin tamamlanması alanında bir ilerleme olmamıştır. İnsan haklarının pekiştirilmesi ve uygulanmasıyla ilgili kurumsal çerçevenin geliştirilmesine ihtiyaç vardır. Bir ombudsman sisteminin ihdas edilmesi fazlasıyla gecikmiş durumdadır.

Türk yasal mevzuatı, *işkence ve kötü muamelenin* önlenmesine yönelik kapsamlı önlemler içermektedir. Bununla birlikte, işkence ve kötü muameleye karşı sıfır tolerans politikasının uygulanması yönünde daha fazla çaba gösterilmesi gereklidir. Özellikle de gözaltına alınma alanlarının dışında meydana geldiği rapor edilen işkence ve kötü muamele vakaları, kaygı vericidir. Bu bağlamda, İşkenceye Karşı BM Sözleşmesine ihtiyari protokolün onaylanması ve insan hakları ihlallerine ilişkin cezasızlığa karşı mücadele kilit önemlerini sürdürmektedir.

Başta Türk Ceza Kanunu'nun 301. maddesinde yapılan değişiklik olmak üzere, *ifade özgürlüğüne* ilişkin koruyucu tedbirlerin güçlendirilmesi çabalarında bazı ilerlemeler kaydedilmiştir. Bununla birlikte Türkiye'nin gözden geçirilmiş olan TCK'nın 301inci maddesinin uygulamasına ilişkin olarak uygun bir performans göstermesi gerekmektedir. İfade özgürlüğünün AİHS ve AİHM içtihadına uyumlu olarak, kanunlarda ve uygulamada tam olarak güvence altına alınmasını teminen tüm yasal kısıtlamaların ele alınması gerekmektedir. Basın ve elektronik medya özgürlüklerinin uygulanmasında karşılaşılan belirli baskılar ışığında, bu alanlarda dikkat ile izlemeye ihtiyaç duyulduğu ortaya çıkmaktadır.

Toplanma özgürlüğünün Avrupa standartlarıyla uyumlu şekilde uygulamada güvence altına alınmasını teminen gösterilen çabaların sürdürülmesi gerekmektedir. Bu konuda keyfi sınırlamalar ve orantısız güç kullanımı örnekleri görülmektedir. *Dernek kurma özgürlüğüne* ilişkin yasal çerçevede bazı ilerlemeler kaydedilmiştir. Bununla beraber, bazı dernekler adli takibat ya da aşırı ölçülerde bürokratik zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Ayrıca, siyasi partiler aleyhinde yeniden ortaya çıkan kapatma davaları ışığında, siyasi partilerle ilgili yasal hükümlerin AİHM içtihadı ve AB üye ülkelerindeki en iyi uygulamayla uyumlu biçimde ve Avrupa Konseyi Venedik Komisyonu ile çerçevesi çizildiği şekilde değiştirilmesi gerekmektedir.

Dini özgürlüklere ilişkin olarak, kabul edilen Vakıflar Kanunu gayrimüslim toplulukların mülkiyetlerine ilişkin birçok önemli sorunlarına yanıt vermektedir. Ancak, tüm gayrimüslim dini azınlıkların ve Alevilerin kanunsuz kısıtlamalara maruz kalmadan hareket edebilmelerine izin verecek, AİHS ile uyumlu bir yasal çerçeve halen oluşturulamamıştır. Türkiye'nin, din özgürlüğünün uygulamada güvence altına alınmasına olanak sağlayacak bir ortamın oluşturulması için daha fazla çaba göstermesi gerekmektedir.

Kadın hakları ile ilgili olarak, cinsiyet eşitliğini teminat altına alan genel yasal çerçeve büyük ölçüde mevcuttur. Bununla birlikte, ekonomik hayata katılım, eğitim düzeyi, sağlık hizmetlerine erişim ve siyasi güç açısından kadın ve erkek arasındaki farkın kapatılması için önemli çaba gösterilmesi gerekmektedir. Töre cinayetleri ve aile içi şiddetin önlenmesine yönelik çabalar sürdürülmüştür, ancak, bu konular önemli bir sorun olmaya devam etmektedir, bu nedenle daha fazla çaba sarfedilmesi gerekmektedir.

Çocukların eğitim, sosyal hizmetler ve çocuk yargı sistemine erişimlerinde gelişme gösterilmiştir. Bununla beraber, idari kapasite, eğitim, çocuk yargı sistemi ve çocuk işçiliği dahil olmak üzere çocuk haklarına ilişkin tüm alanlarda yürütülmekte olan çalışmaların sürdürülmesi gereklidir.

Özellikle örgütlenme, grev ve toplu sözleşme görüşmelerinde bulunma hakları olmak üzere, *sendikal hakların* AB standartları ve ilgili Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Sözleşmeleriyle uyumlu şekilde tam olarak güvence altına alınması için yeni yasal düzenlemeler yapılması ihtiyacı devam etmektedir.

Azınlık haklarına ilişkin durum değişmemiştir. Türkiye Avrupa standartlarıyla uyuma yönelik herhangi bir ilerleme kaydetmemiştir. *Kültürel haklara* ilişkin olarak bazı sınırlı ilerlemeler kaydedilmiş olmakla birlikte, başta Türkçe dışındaki dillerde yayın yapılması ve bu dillerin siyasi hayatta ve kamu hizmetlerine ulaşımda kullanılmasına ilişkin olanlar olmak üzere kısıtlamalar sürmektedir. Halen kamu veya özel eğitim sisteminde bu dilleri öğrenme imkanı bulunmamaktadır. *Romanların* durumuna ilişkin olarak herhangi bir ilerleme kaydedilmemiştir. Romanlar yeterli ölçüde eğitim, sosyal güvenlik, sağlık hizmetleri ile konut ve istihdama ulaşım konularında ayrımcı muameleye tabi olmayı sürdürmektedirler. Roman mahallelerinin yok edilmesine, bazı hallerde zorunlu tahliyeleri de kapsar şekilde, devam edilmektedir.

Doğu ve *Güneydoğu* ile ilgili olarak, hükümetin Güneydoğu Anadolu Projesi'nin (GAP) tamamlanması kararı bölgenin içinde bulunduğu ekonomik ve sosyal zorlukların ele alınmasına yönelik bir adım teşkil etmektedir. Bölgede çoğunluğu oluşturan Kürt nüfusun tüm hak ve özgürlüklerden yararlanmasına yönelik gerekli koşulların yaratılması için daha fazla çaba sarfedilmelidir. Yerlerinden edilmiş kişilere tazminat verilmesine devam edilmiştir. Ancak, hükümetin yerlerinden edilmiş kişiler konusunu ele alan genel bir ulusal stratejisi yoktur. Köy korucu sisteminin kaldırılması halen gerçekleştirilmemiştir.

AB terör örgütleri listesinde yer alan PKK'nın terör saldırıları devam etmiş ve birçok can kaybına yol açmıştır.

Bölgesel konular ve uluslararası yükümlülükler konusunda, Türkiye *Kıbrıs sorununa* BM şemsiyesi altında kapsamlı bir çözüm bulunması için kapsamlı müzakerelerin yeniden başlatılmasına yönelik desteğini kamuoyu önünde açıklamıştır. Buna karşılık, Kıbrıs Cumhuriyetiyle ikili ilişkilerin normalleştirilmesine yönelik olarak hiçbir ilerleme kaydedilmemiştir. Türkiye Ortaklık Anlaşmasına Ek Protokol hükümlerini tümüyle uygulamamış, Kıbrıs'la doğrudan ulaştırma bağlantıları üzerindeki kısıtlamalar dahil olmak üzere, malların serbest dolaşımının önündeki tüm engelleri ortadan kaldırmamıştır.

Yunanistan'la ilişkiler olumlu yönde gelişmiştir. Yeni güven artırıcı önlemlere yönelik adımlar atılmış, ancak sınır anlaşmazlıkları konusunda bir anlaşmaya varılamamıştır. Türkiye *Batı Balkanlarda* olumlu bir rol oynamaya devam etmektedir. *Bulgaristan'la ilişkiler* olumlu seyretmektedir. İyi komşuluk ilişkileri anahtar niteliktedir.

Büyük ölçüde sıkı mali politikalar sonrasında iç talepte görülen azalmaya bağlı olarak **ekonomideki** büyüme potansiyelin altına düşmüş olsa da Türkiye ekonomisi görece iyi bir performans göstermeye devam etmiştir. Makroekonomik istikrar korunmuştur. Özellikle yükselen gıda ve enerji fiyatlarının etkisiyle enflasyon önemli ölçüde artış göstermiştir. Yapısal reform süreci özellikle 2008 yılının ilk yarısında bir ölçüde hızlanmıştır. Son dönemdeki bazı girişimlere karşın, iş gücü piyasasındaki dengesizliklerinin düzeltilmesi ve mesleki nitelik uyumsuzluğu konusunun çözülmesi için daha fazla ilerleme kaydedilmesi gerekmektedir.

Ekonomik kriterlere ilişkin olarak, Türkiye işleyen bir piyasa ekonomisidir. Yapısal zayıflıkların ortadan kaldırılmasına yönelik olarak kapsamlı reform programını uyguladığı sürece Türkiye orta vadede birlik içinde rekabetçi baskı ve piyasa güçleriyle başa çıkabilecektir.

Geçen yıl içerisinde Türkiye güçlü bir istikrar programı uygulamaya koymuştur. Ülke şimdi gelişme stratejisinde daha fazla kamu yatırımı, yeni iş yaratılması ve sektörel reformlar sayesinde büyüme potansiyelini yükseltmeyi hedefleyen yeni bir aşamaya girmektedir. Ekonomi iç siyasetteki belirsizlikler ve global finansal türbülansa rağmen şimdiye kadar iyi bir performans göstermiştir.

Uzun vadeli sermaye akışı yüksek seviyelerde kalmış, bu sayede resmi rezervlerde artış görülmüştür. Hükümet 2007 yılına ilişkin mali hedefleri yakalayamamış olsa da mali performans memnuniyet verici olmuştur. Haziran 2008'de 5 yıllık Orta Vadeli Mali Çerçeve kabul edilmiştir.

Altyapı yatırımlarının artırılmasına yönelik yeni girişimler çok yüksek seviyelerdeki bölgesel farklılıkların azaltılmasını hedeflemektedir. Fiyat serbestleştirilmesi alanında, başta enerji sektörü olmak üzere önemli gelişme kaydedilmiştir. Özelleştirme devam etmiş, bazı önemli özelleştirme operasyonları gerçekleştirilmiştir. 2007-2008 boyunca birtakım istikrarsızlık dönemleri görülmüş olsa da, finans sektörü şu ana dek gözle görülür bir esneklik göstermiştir.

Buna karşı, yüksek petrol ve emtia fiyatlarının etkisiyle enflasyonist baskılar artmıştır. Geniş dış ödemeler açığı, her ne kadar azalıyor olsa da büyük bir borç stoku ve özel sektörün büyük ölçüde dış finansmana bağımlı oluşu bir araya geldiğinde ortaya çıkan yüksek seviyedeki dış finansman açığı, Türkiye'yi yatırım ortamındaki değişimlere karşı kırılgan hale getirmektedir. İstihdam yaratılması önündeki engeller durmaktadır. Bunların başlıcaları emek talebi ve arzı arasındaki mesleki nitelik uyumsuzluğu ve istihdam piyasasındaki katılıktır. İşgücü piyasasındaki yapısal katılıklar özellikle kadın ve gençlerin istihdamındaki ilerlemeye engel olmaktadır. İşgücünün nitelikleri, hızla gelişen yükselen bir ekonominin ihtiyaçlarına hala cevap verebilecek seviyede değildir. Devlet yardımının dağıtımı şeffaflıktan yoksundur. Düzenleyici çerçevedeki zayıflıklar, uygun olmayan vergi ve harcama politikaları ve kanunların uygulanmasındaki yetersizliklerle beslenen geniş kayıt dışı ekonomi vergi matrahını ve ekonomi politikalarının etkinliğini azaltmaktadır. KOBİ'ler genellikle gri ekonomide faaliyet göstermektedirler ve bu nedenle mali kaynaklara ve teknik bilgiye erişimleri yetersizdir.

Türkiye **üyelik yükümlülüklerini üstlenme kabiliyetini** geliştirmiştir. Alanların çoğunda ilerleme kaydedilmiştir. Malların serbest dolaşımı, fikri mülkiyet hakları, antitröst politikası, enerji, işletmeler ve sanayi politikası, tüketicinin korunması, istatistik, Trans-Avrupa Ağları ve bilim ve araştırma gibi birçok alanda uyum sağlanması yolunda önemli mesafe kat edilmiştir. Bununla birlikte, çevre, devlet yardımları, kamu alımları, sosyal politika ve istihdam, şirketler hukuku, gıda güvenliği, veterinerlik ve bitki sağlığı politikaları ve hizmetlerin serbest dolaşımı gibi alanlarda uyum çabalarının sürdürülmesi gerekmektedir. Türkiye'nin AB ile Gümrük Birliği'nin parçası olarak üstlendiği önemli yükümlülüklerin bazıları yerine getirilmemiştir. Koruyucu önlemlerin orantısız kullanımı ve ticaretin önünde eskiden beri var olan engeller Gümrük Birliğinin doğru şekilde uygulanması üzerinde etkide bulunmaktadır. Türkiye'nin müktesebatı benimsemeye yönelik idari kapasitesinin geliştirilmesi gerekmektedir.

Malların serbest dolaşımı alanında, piyasa gözetimi ve metroloji dışında ürün mevzuatının ve yatay önlemlerin uyumlaştırılması ileri seviyededir. Bununla birlikte, ticaretin önündeki bazı teknik bariyerler halen mevcuttur. *İş kurma hakkı ve hizmet sunumu hürriyeti* alanında bir miktar ilerleme kaydedilmiştir. Uyum başlangıç aşamasındadır. *Sermayenin serbest dolaşımına* ilişkin olarak, Türkiye sermaye hareketleri, ödemeler ve kara para aklama ile mücadele alanlarında ilerleme sağlamıştır. Ancak, kanunun uygulanmasının güçlendirilmesi için daha fazla çaba sarfedilmesi gerekmektedir. *Mali hizmetler* alanında, özellikle güvenilirlik ve denetleme standartlarının sıkılaştırılması konularında önemli gelişme kaydedilmiştir.

Kamu alımları alanında, tekdüze olmayan bir gelişme gösterilmiştir. Maliye Bakanlığı'nın genel politika koordinatörü olarak belirlenmesi olumlu bir gelişmedir, ancak, bunun gerekli reformları tanımlayan kapsamlı bir strateji ile tamamlanması gereklidir. Türkiye'nin kamu alımları sistemi AB sistemi ile ancak kısmen uyumludur. *Şirketler hukuku* alanında Türkiye sınırlı ilerleme göstermiştir. Yeni ticaret yasası kabul edilmemiştir. *Fikri mülkiyet hukuku* alanında mevzuatın uyumu nispeten ileridir. Fikri mülkiyet haklarından sorumlu kamu organları arasındaki işbirliği ve eşgüdüm ve bu organların bilgi sahibi olmaları gelişmiştir. Bununla birlikte uygulamanın çok daha güçlendirilmesi gerekmektedir. *Bilgi toplumu ve medya* konusunda, Türkiye'nin işitsel ve görsel müktesebata uyum düzeyi sınırlıdır. Yeni elektronik iletişim kanununun kabul edilmesine ilişkin kaydedeğer bir gelişme olmamıştır.

Rekabet alanında, anti-tröst bakımından uyum ileri düzeyde olmaya devam etmektedir. Ancak, devlet yardımları mevzuatının kabulü, devlet yardımları izleme kurumunun kurulması ve şeffaflıkla ilgili taahhütlerin uygulanması alanlarında ilerleme kaydedilmemiştir. Çelik sektörünün Ulusal Yeniden Yapılandırılma Programı önceliğini korumaya devam etmektedir. *Tarım ve kırsal kalkınma* alanında uyum tekrar sınırlı kalmıştır. IPARD'ın uygulanması amacıyla gerekli kapasitenin oluşturulması hususunda önemli ilerleme kaydedilmiştir. Bununla birlikte, gerekli idari ve kontrol yapılarının tamamlanabilmesi amacıyla daha çok çaba sarfedilmelidir. Türkiye, sığır eti ve canlı büyükbaş hayvanların ticareti önündeki teknik engelleri kaldırmamıştır. *Balıkçılıkta*, gerekli yasal çerçevenin oluşturulmasına ilişkin olarak ilerleme kaydedilmemiştir. Kaynaklar, filo yönetimi ile teftiş ve kontrolde sınırlı bir ilerleme olmuştur. Gerek tarım gerek balıkçılıkta, uygulama kapasitesi erken aşamadadır. *Gıda güvenliği, veterinerlik ve bitki sağlığı* alanında, uyum erken aşamadadır. Veterinerlik, gıda ve besin güvenliğine ilişkin bir Çerçeve Kanunu henüz kabul edilmemiştir. Hayvanların kayıt altına alınmasına ilişkin çalışmalar devam etmektedir. Kuş gribi vakalarının yayılması başarıyla durdurulabilmiştir. Özellikle şap hastalığı olmak üzere hayvan hastalıklarının etkin kontrolü önemli bir endişe kaynağı olmaya devam etmiştir.

Ulaştırma politikası alanında bir miktar ilerleme kaydedilmiştir. Kara ulaşımı sektöründe uyum devam etmiştir. Ancak, uygulama kapasitesinin iyileştirilmesi gerekmektedir. Türkiye, hava ulaşımı sektöründe sınırlı ilerleme kaydetmiştir. Türkiye ve Kıbrıs Cumhuriyeti hava kontrol merkezleri arasında iletişim olmaması hava güvenliğini olumsuz etkilemektedir. Deniz ulaşımı alanında ilerleme düzenli değildir. *Trans-Avrupa Ağları* alanında, bazı ilerlemeler kaydedilmiştir. Ulaştırma Altyapı İhtiyaçları Değerlendirmesi (TINA) tamamlanmıştır ancak, güvenilir ulaşım verileri konusunda eksiklikler bulunmaktadır. *Enerji* alanında bir miktar ilerleme olmuştur. Bununla birlikte bu ilerleme düzenli değildir. Elektrik ve doğal gaz piyasasına ilişkin çerçeve kanunların kabul edilmesinin akabinde rekabet sınırlı kalmaya devam etmektedir. Yenilenebilir enerji ve enerji verimliliği alanlarında ulusal hedefler henüz belirlenmemiştir.

Vergilendirme alanında, mevzuat konusunda bir miktar ilerleme kaydedilmiştir. Vergi İdaresi'nin modernleştirilmesi vergi verenlere daha iyi hizmet verilmesini ve vergi toplanmasının kolaylaştırılmasını sağlamıştır. Ancak, alkol ve tütün ürünlerine uygulanan ayrımcı vergilendirme devam etmiştir.

İstatistik alanında, idari kapasite iyileştirilmiştir. Ancak, kayıtlar, tarımsal istatistikler ile makroekonomik istatistikler bakımından daha çok ilerleme kaydedilmesi gerekmektedir.

İktisadi ve parasal politika alanında bir miktar ilerleme kaydedilmiştir. Merkez Bankası'nın tam bağımsızlığı, kamu sektörünün parasal finansmanı ve kamu sektörünün finansal piyasalara ayrıcalıklı erişimi konularında bazı eksiklikler mevcuttur. *İş ve sosyal politika* alanında, İş paketi ile sosyal sigorta ve genel sağlık sigortasına ilişkin Kanun'un kabul edilmesiyle bir miktar ilerleme sağlanmıştır. Ancak, sendikal hakların tam olarak sağlanması ve kayıtdışıyla mücadele hususları daha çok dikkat gerektirmektedir. Çocuk işçiliği ile mücadele ve bu alandaki önemli belgelerin güncellenmesi ve sonuçlandırılması hususlarında çabaların daha ileri götürülmesi gerekmektedir. Ekonomik ve sosyal hayatta cinsiyet eşitliği iyileştirilmelidir.

SME Strateji ve Eylem Planı'nın kabul edilmesiyle *İşletme ve sanayi politikası* alanında ilerleme devam etmiştir. Genel olarak, bu alanda uyum ileri düzeydedir. *Bilim ve araştırma* alanında iyi ilerleme kaydedilmiştir. Genel olarak Türkiye, Avrupa Araştırma Alanı ile entegrasyon yolunda çalışmalarına devam etmektedir. *Eğitim ve kültür* alanında, Türk eğitim sisteminin AB yapılarına ve kalifikasyonlara ilişkin çerçeveye uyumlaştırılması konusunda ilerleme kaydedilmiştir. Türkiye, Topluluk programlarına başarıyla katılmıştır.

Bölgesel politika ve yapısal araçların eşgüdümü alanında, Katılım Öncesi Yardım için Topluluk Aracı'nın 3. ve 4. bileşenlerinin uygulanması amacıyla gerekli kapasitenin geliştirilmesinde ilerleme kaydedilmiştir. Ancak, merkezi ve yerel düzeyde gerekli idari ve kontrol yapılarının oluşturulmasında daha fazla çaba gösterilmesi gerekmektedir.

Yargı alanında ise, özellikle yargı reform stratejisinin oluşturulması konusunda bir miktar ilerleme kaydedilmiştir. Ancak, yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığına ilişkin endişeler devam etmektedir. Reform stratejisinin bu hususlara yer vermesi beklenmektedir. *Yolsuzlukla mücadele* konusunda sınırlı ilerleme kaydedilmiştir. Hükümet bu alandaki girişimlerini uygulamaya devam etmiştir. Ancak, seçim kampanyalarının finansmanında şeffaflığın sağlanması amacıyla bir mevzuat bulunmamaktadır. Milletvekillerinin dokunulmazlıklarının sınırlandırılmasında bir ilerleme sağlanmamıştır. Yolsuzlukla mücadele stratejisi ve eylem planı oluşturulmalı ve anılan belgelerin uygulanması için siyasi destek sağlanmalıdır. *Temel haklar* alanında, yasama alanında bir takım ilerlemeler kaydedilmiştir. AİHM tarafından belirlenen temel haklara tam anlamıyla saygı gösterilmesinin sağlanmasına yönelik çabalar güçlü bir şekilde devam ettirilmelidir.

Adalet, Özgürlük ve Güvenlik bağlamında Türkiye, özellikle uyuşturucu ve insan kaçakçılığı ile mücadelede bir takım ilerlemeler kaydetmiştir. Bu fasılda AB Müktesebatına uyum devam etmektedir ancak, vize politikası ve suçlara ilişkin olarak yargı işbirliği konularında çabaların devam ettirilmesi gerekmektedir. Üzerinde durulması gereken bir diğer önemli konu olarak örgütlü suçlarla mücadelede de çabalar sürdürülmelidir. İltica ve göç yönetimine ilişkin kapasite geliştirilmelidir. Entegre sınır yönetimine ilişkin ulusal eylem planının uygulanması hususundaki çabalara ivme kazandırılmalıdır. Türkiye, Geri Kabul Antlaşması imzalanması amacıyla AT ile müzakerelere yeniden başlamalıdır.

Çevreye ilişkin olarak, hava kalitesi, atık yönetimi ve merkezi düzeyde idari kapasitenin geliştirilmesi konularında Türkiye ilerleme kaydetmiştir. Ancak, bu alanda genel uyum düzeyi düşüktür. Sanayiden kaynaklanan kirlilik, risk yönetimi ve GMO'lar konularında ilerleme sağlanamamıştır.

Tüketici ve sağlığın korunması alanında, tatmin edici düzeyde bir uyum sağlanmıştır. Piyasanın izlenmesi ve ürün güvenliğine yönelik uygulamada ilerleme sağlanmıştır. Ancak, güvenliğe ilişkin olmayan konularda daha çok ilerleme kaydedilmelidir. Türkiye'de tüketici hareketi zayıftır. Türkiye, sağlığın korunması alanında bir takım ilerlemeler kaydetmiştir.

Gümrük Birliği'ne ilişkin olarak, Türkiye ileri düzeyde bir uyum sağlamıştır. Ancak, serbest-ticaret bölgeleri, gümrük tarifelerinin azaltılması, taklit mallarla mücadele ve sonradan kontrol konularında uyum tamamlanmamıştır. *Dış ilişkiler* alanında Türkiye ileri düzeyde bir uyum sağlamıştır ancak, DTÖ ve OECD bünyesindeki AB tutumuyla tam olarak uyum sağlamamıştır.

Mali Kontrol alanında mütevazı bir ilerleme sağlanmıştır. Kamu iç mali kontrol Kanunu'nu uygulanmasına ilişkin mevzuat yürürlüktedir. Bununla birlikte iç kontrole ilgili bazı değişikliklerin yapılması gerekmektedir. Avrupa Hıleye Mücadele Ofisi ile işbirliğinin tesis edilebilmesi ve Euro sahteciliğinin önlenmesinden sorumlu Komisyon'un yetkili daireleriyle temasların sağlanması amacıyla kalıcı yapılara ihtiyaç bulunmaktadır. *Mali ve bütçesel hükümlere* ilişkin olarak herhangi bir gelişme sağlanmamıştır.

Türkiye'nin AB *Ortak Dış ve Güvenlik Politikası* ile yakın uyumu devam etmiştir. Türkiye AGSP'ye önemli katkılarda bulunmaktadır ve AGSP faaliyetlerine daha çok katılmak istemektedir. Ancak, Türkiye tüm AB ülkelerini içeren AB-NATO işbirliğine karşı çıkmaktadır.

Türkiye, bölgesel istikrar açısından bir pozitif unsur olarak rolünü arttırmaktadır ve özellikle Orta Doğu ve Kafkaslar olmak üzere bölgedeki ortaklarının aralarındaki ilişkilerin gelişiminde önemli bir yere sahiptir. Gürcistan'daki ihtilaf sürecinde, Türkiye uzlaştırıcı bir rol oynamış ve "Kafkasya İşbirliği ve İstikrar Platformu"nun oluşturulmasını önermiştir. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın Ermenistan'a ziyareti ikili ilişkilerde teşvik edici yeni bir adım niteliğindedir ve ilişkilerin normalleşmesi ihtimalini doğurmuştur. Ancak, Türkiye'nin Ermenistan ile olan kara sınırı hala kapalıdır.